

Studia i materiały
z historii nowożytnej i najnowszej Europy Środkowo-Wschodniej

T. 3

redakcja Tomasz Kargol, Witalij Michałowski

Студії та матеріали
з ранньомодерної та нової історії Центрально-Східної Європи

T. 3

за редакцією Томаша Карґоля та Віталія Михайловського

Kraków — Kijów 2022
Краків — Київ 2022

Віталій Михайловський
ORCID: 0000-0002-0273-3668

В ТІНІ УНІЇ. ЩО ОТРИМАЛИ РУСЬКІ ВОЄВОДСТВА ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА НА ЛЮБЛІНСЬКОМУ СЕЙМІ У 1569 РОЦІ

DOI 10.32021/9788367497169.01

Практично усі дослідження про сейм, що відбувся у 1569 р. у Любліні, ігнорують питання життєдіяльності країни, які теж були на порядку денному сейму. Йдеться про сеймові конституції, поборовий реєстр і ті індивідуальні питання, що їх присутні на цьому форумі посла залягоджували як для себе, так і для своїх воеводств. Звісно, важко змагатися за увагу, коли головний фокус зосереджено виключно на унії, що від цього часу об'єднала Польське королівство та Велике князівство Литовське. Унію, якої так довго прагнули чи не на усіх сеймах Польського королівства у XVI ст. і яка нарешті утворила Річ Посполиту, а ще й до того ж змінила кількість воеводств у Короні. До вже існуючих додалися Підляське, Волинське, Київське та Брацлавське. У висвітленні унії національні історіографії — українська, польська, литовська та білоруська — мають

свої усталені підходи, коли кожна з них вперто відстоює власне бачення. Переваги та недоліки такого підходу призвели до того, що, попри дуже довгу метрику вивчення люблінського унійного сейму, ніхто не ставив питання: а що ж було після того, як уклали унію?¹ Що ще вирішували на цьому сеймі, який тривав чи не найдовше з усіх сеймів? Винятком тут буде лише довгий чотирирічний сейм наприкінці існування Речі Посполитої у 1788–1792 роках.

У цій статті мова піде про ті питання, що залишилися у тіні головної справи життя останнього Ягеллона — Сигізмунда II Августа, — сеймові конституції для Руського, Подільського, Белзького воєводств, а також новоприєднаних Волинського, Київського та Брацлавського. Останні три воєводства стали на цьому сеймі коронними провінціями напередодні укладання унії. Головним джерелом для цього слугують самі тексти конституцій та опубліковані щоденники сейму².

ШЛЯХ ДО ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙ

Вперше конституції люблінського сейму були опубліковані одразу після його завершення в 1569 р. у Кракові, у збірці «*Constitutie y Przywileie na Walnych Seymiech Koronnych od roku 1550 aż do roku 1569 uchwalone etc.*»³, що побачила світ у друкарні Миколая Шарфенбергера. Від того часу, а головним чином завдяки двом виданням серії, знаним під назвою «*Volumina Legum*»⁴, вони були доступні дослідникам. Останнє академічне видання сеймових кон-

¹ Винятком є лише монографія Володимира Падалінського, де розглянуто кілька конституцій, що стосувалися Великого князівства Литовського: Уладзімір Падалінскі, *Прадстаўніцтва Вялікага Княства Літоўскага на Люблінскім сойме 1569 года* (Мінск, Выдавец А. М. Янушкевич, 2017), 101–124. Натомість у монографії Генрика Літвіна головною темою є інкорпорація Волині та Київщини: Henryk Litwin, *Zjednoczenie narodów cnych: polskiego, litewskiego, ruskiego. Wołyn i Kijowszczyzna w Unii Lubelskiej* (Warszawa: PIW, 2019).

² У цій статті використано останнє академічне видання сеймових конституцій 2005 року. Натомість діаріуси сеймів цитуються за виданнями XIX ст. Усі цитати з опублікованих джерел подаються так, як у відповідних виданнях.

³ *Constitutie y Przywileie na Walnych Seymiech Koronnych od roku 1550 aż do roku 1569 uchwalone etc.* (Kraków: Drukarnia Mikołaja Scharffenbergera, 1569), 89 r.–100 v.

⁴ *Prawa, konstytucje y przywileje Królestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących, na walnych Seymiech Koronnych, Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347 aż do ostatniego Seymu uchwalone.* (Warszawa: Drukarnia J. K. M. y Rzeczypospolitey w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum, 1733), vol. 2, 779–806; *Volumina Legum. Przedruk zbioru*

ституцій вийшло у новій серії «*Volumina Constitutionem*» у 2005 р.⁵ Упорядники цього тому в коротенькій анотації до сейму 1569 р. зазначили основні видання та головні зміни й доповнення, зроблені під час підготовки до друку сеймового доробку⁶. Ця публікація використана у цьому дослідженні. Але шлях до того, аби ці тексти були узгоджені та побачили світ дуже скоро після завершення унійного сейму, був складний і сповнений чималої кількості перепон, образ та шантажу. І тут не останню роль відіграли сенатори та земські послы від руських воєводств Корони. Принаймні так проглядається на сторінках двох щоденників сейму.

Сеймове представництво трьох руських воєводств було чисельним і активним⁷. Як буде показано нижче, два послы від Руського воєводства брали безпосередню участь у роботі над остаточними редакціями сеймових конституцій — холмський підкоморій Миколай Сеницький⁸ та перемишльський суддя Валентій Ожеховський⁹. Після того, як підписали та присягнули на акті унії, і коли головне питання, заради якого збирався цей сейм, було вирішено, послы зішлись у важких дискусіях з королем щодо нагальних питань

praw, staraniem XX. Pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego (Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859), vol. 2, 94–102.

⁵ *Volumina Constitutionem*, tom 2: 1550–1609, vol. 1: 1550–1585, eds. Stanisław Grodziski, Irena Dwornicka, Waław Uruszczak (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005), 245–256.

⁶ *Ibidem*, 213–215.

⁷ Про участь сенаторів Руського, Подільського та Белзького воєводств див.: Віталій Михайловський, “Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р.,” in *Український історичний журнал*, no. 2 (2019): 46–66. Про послів з цих воєводств на сеймі див.: Witalij Michałowski, “Posłowie ruskich województw Korony na sejmie lubelskim w styczniu–lutym 1569 roku,” in *Rocznik Lituanistyczny* 6, (2020): 95–119. У цій статті уточнено представництво Руського воєводства на цьому сеймі у порівнянні з публікаціями: *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, eds. Waław Uruszczak, Irena Kaniewska, Marek Ferenc and Janus Byliński (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013); Marek Ferenc, “Posłowie koronni na sejmie unii lubelskiej (unie polsko-litewskie w dyskusji sejmowej),” in *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne* 141, no. 2 (2014): 367–383.

⁸ Про політичну кар’єру Миколая Сеницького див.: Stanisław Grzybowski, “Mikołaj Sienicki Demostenes sejmów polskich,” in *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 2, (1957): 91–132; Anna Sucheni-Grabowska, “Sienicki Mikołaj h. Bończa (ok. 1520–1581),” in *Polski Słownik Biograficzny* vol. 37 (Warszawa–Kraków: Instytut Historii PAN, 1996–1997), 155–162.

⁹ Про активну участь Валентія Ожеховського на цьому сеймі див.: Justyna Gałuszka, “Sędzia ziemski przemyski Walenty Orzechowski — zapomniany bohater sejmów lubelskich 1569 roku,” in *Rocznik Przemyski* 57, no. 2 (2021): 35–44.

діяльності країни, коли ці двоє послів — Сеницький та Ожеховський — були не тільки присутні на усіх засіданнях, а й брали у них активну участь¹⁰. Ще Михайл Коялович у передмові до «Дневника» зазначив, що «сильний вплив, чи не найбільший, мав на послів і на весь сейм перемишльський суддя Валентій Ожеховський, знавець польських законів та сеймових справ, а також найбільш дієвий та моральний представник польських інтересів»¹¹. Таке виокремлення земського посла, а не сенатора, спостерігається на сторінках щоденника упродовж усього часу тривання сейму. Щоденники після 1 липня, коли почав роботу об'єднаний сейм Речі Посполитої, змальовують складний процес узгодження майбутніх конституцій, головним чином зосереджуючи свою увагу на питаннях кварти та коштів на оборону, які король мав сплачувати зі своїх маєтків. Розглянемо, як це відбувалося та які аргументи використовували послі, сенатори й король, аби сейм дійшов до згоди і ухвалив необхідні країні конституції.

Певною мірою втома від надто довгого за часом сейму давалася взнаки. Вже 12 липня частина послів прагнула полишити Люблін. Компромісне рішення було запропоноване перемишльським суддею Ожеховським, котрий зазначив, що шляхта, яка їх делегувала на сейм, очікує результату. Він запропонував завершити сейм «*patawiaćmi conslusią sejmu*», а для цього обрати кілька осіб, де одні би списували, а інші наполягали на потрібному. З цієї пропозицією погодилися. Як виявилось згодом, саме Валентій Ожеховський і Миколай Сеницький стали тими, хто почав опікуватися цими справами: «*J poruczyli to panu Sienieckiemu, podkomorzemu Chelmskiemu s panem sedziem Przemiskiem, abi to spisowali, czo iest potrzebnego, a czobi tez na drugi seim bilo, abi sie dlozilo*»¹². У підсумку вони та інші послі, залучені до обговорення, витратили на це місяць часу.

¹⁰ Це певною мірою посилює припущення, що щоденники були списані кимось, хто походив з Руського воєводства і був наближений до Сеницького або ж Ожеховського, списуючи для них реляції з засідань.

¹¹ *Дневник люблинского сейма 1569 года. Соединение Великого княжества Литовского с королевством Польским*, ed. Михайл Коялович (Санкт-Петербург, 1869), VIII.

¹² Ibidem, 528. У щоденнику, виданому Дзялинським, це зазначено наступним чином: «*I tak się na to zgodzili, żeby to Pan Sienicki Podkomorzy Chelmski spisał dostatecznie, a spisawszy, żeby im to jutro przyniosł*»: «*Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii*», in *Źródłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego*, vol. 3, ed. Adam Tytus Działyński (Poznań, 1856), 212.

Наступного дня Сеницький з Ожеховським представили перелік справ. З питань, що стосувалися руських воєводств безпосередньо, можна виділити такі: люстрація має проводитися і на Волині, і на Поділлі, треба зберегти конституцію про екзекуцію (маєтків), видані тут декрети щодо екзекуції необхідно надіслати до відповідних повітів¹³. Посли заслухали цей перелік і повернулися до розгляду кварти¹⁴. Дискусії, що розгорнулися 15 липня, стосувалися оборони та коштів на неї. У цій дискусії послы, після наради з сенаторами, апелювали до того, що вони мають повноваження від сеймиків. Найвиразніше висловився Валентій Ожеховський: «не сподівалися того наші брати [у] Вишні, не йшлося про це, але однак дали мені доручення, аби у в сьому погоджувався з вищими воєводствами та іншими усіма, а нічого не робив і не вирішував на власний розсуд». Інші руські воєводства — Подільське, Волинське, Брацлавське, Белзьке — теж погодилися з пропозицією радзейовського старости Рафала Лещинського зачекати¹⁵. У справах оборони була виразна єдність чи не усіх коронних воєводств. Виняток складали лише кілька послів Руського воєводства (Петро Борецький, Ян Фредро та Геронім Троян), а також послы Подільського воєводства (ними були Станіслав Добек Ловчовський, Кшиштоф Кремпський, Пйотр Бонк та Фелікс Чаплінський)¹⁶, які наступного дня теж не погоджувалися з думкою більшості та прагнули отримати від короля квартиру на оплату війська¹⁷. У дискусії, що виникла згодом, слово взяв Рафал Лещинський, який зазначив серед іншого: «А що також ваша милість нагадуєте про ті конституції, а особливо ваша милість, пане Трояне, то я в них бачу все добре, бо бачу, що конституція зробила, і чого наші предки, великою працею не могли здобути — тієї унії, а також оборони». У відповідь на це Троян сказав, «Отже, короні конституції! Не правий перед Богом той, хто їх укладав». Іншої думки був холмський підкоморій Сеницький, на думку якого «добрими є конституції, бо стережуть право посполите,

¹³ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 213.

¹⁴ Ibidem; *Дневник*, 530.

¹⁵ «*Niespodziewali się tego bracia nasi w Wiśni, przeto nie o tem zminka niebyła, ale jednak dali mi tę naukę, abym się we wszem zgadzał z Wojewódstwem górnem, a nic nieczynił ani sądził na swej głowie, a tak iż widzę że się to zda innym Województwom, wedle rozkazanія braci swej zgadzam się z Panem Sędzią Grodzkim Krakowskim*»: Ibidem, 221; *Дневник*, 547–548.

¹⁶ *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, 185, 188–189. Про Яна Фредра як посла див.: Michałowski, “Posłowie ruskich województw,” 98–99.

¹⁷ *Дневник*, 556.

а жоден мудрий і добрий чоловік не може їх критикувати». На що вже Троян сказав про себе: «Я глупий, але добрий»¹⁸. Усі ці суперечки мали на менті одне — домогтися від короля сплати кварти. Це б дозволило отримати згоду послів на ті конституції, що стосувалися оборони, і на те, що найбільше хвилювало послів Руського, Белзького та Волинського воеводства на той час, — мита та інші справи. У цьому їх підтримали й інші послы верхніх воеводств¹⁹. У своїй промові Станіслав Ожеховський вкотре нагадав королю про незаконність руського мита («*mitho Ruskie*»)²⁰.

У своїй наступній промові, 17 липня, Станіслава Ожеховський в цілому погоджувався з тим, що король не має коштів, аби сплатити квартиру, але апелював до того, що усі присутні послы мають дати відповідь своїм братам-шляхті про кошти королівства. Тон його промови був компромісний, адже він просив у короля пораду, але таку, аби були збережені гідність володаря і посполите право: «*aby waszmoszczie nam raczili rade dobrą dacz, aby slo cum dignitate principis y przestroga prawa pospolitego*»²¹. Продовжуючи свою промову, він ще раз наголосив, аби мито (соляне) було ліквідовано. У цій частині промови важливим є перелік воеводств, що стояли на цьому. Якщо раніше (див. вище) у щоденнику зазначалися Руське, Белзьке та Волинське воеводства, що виглядало цілком логічно, з огляду на їхнє розташування, то вже цього разу до них було додано Київське, Польське та Брацлавське воеводства. Чи не вперше бачимо єдність усіх руських воеводств Корони, яких об'єднало питання соляного мита, що згодом відобразилося у конституції (див. нижче). Автор щоденника зазначив, що невирішеність цього питання спричинить відмову послів цих воеводств обговорювати справу захисту країни та загалом будь-які справи²².

Цього ж вечора сенатори та представників посольської ізби, серед яких були також Сеницький і Ожеховський, почали працювати над остаточним варіантом ухвал і конституцій. 20 липня до цієї

¹⁸ Ibidem, 557–558: «A czo tez waszmoszczie przypominacie thy konstitucie, a zwlaszcze wassa moszcz, panie Troianie, tedicz ja wsitko dobre bacze w nich bo patrzmi, czo konstitucia zrobila, yz tego, czego prodkowie wielką praczą doydz nie mogli, tegosmi dowiedli — thej iniei, tak tez obroni». «otoz konstitucie dobre! Niepraw Bogu żaden, kto ie stawil». «dobrę są konstitucie, bo strzegą prawa pospolitego, a żaden mądry y dobry ganicz slusnie tego nie moze». «iam głupi, alie dobr».

¹⁹ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 223; *Дневник*, 559.

²⁰ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 223; *Дневник*, 560.

²¹ *Дневник*, 568.

²² Ibidem.

групи обрали представників від кожного воєводства. Вже 22 липня проект конституцій, укладений маршалком посольської ізби Станіславом Чарнковським, був представлений послам. Перша реакція на цей проект деяких неназваних автором щоденника послів не сподобалася²³. Наступного дня відбувалося читання артикулів, що мали стати конституціями у посольській ізбі. Ці артикули підготували Сеницький та Ожеховський. Як зазначає автор щоденника, виданого Кояловичем, їх було списано з конституцій: *«uz s konsitucii spisano»*²⁴. Певна частина послів знову була незадоволена, і каліський суддя Доброгост Потворовський під час суперечки порвав текст, бурхливо обговорюваний послами. Виходом із ситуації стало те, що маршалок сейму Чарнковський особисто написав нові артикули, але оминув питання Пруссії, а також справи Руського воєводства. Втома від дискусій була такою, що послы погодилися на варіант маршалка. З цим і пішли до короля²⁵.

Попри хворобу короля та власні суперечки, 23 липня послы поїхали перед королем. Автори щоденників підкреслюють незгоду Ожеховського щодо деяких артикулів, але у своє виступі перед королем він зауважив відсутність у цьому оновленому проєкті справ Руського воєводства. Король особисто сказав віддати потрібні артикули підканцлеру Францішкові Красінському: *«panie sendzya oddaiczie do xiedza podkanczlerzego, czo wam potrzeba»*²⁶. Після дискусії щодо Пруссії знову виступив перемишльський суддя Валентій Ожеховський. Його промова не тільки на словах виглядала, як спільна позиція руських воєводств, а й була демонстрацією цієї єдності. Обидва щоденники подають ідентичну інформацію. Під час виступу біля Ожеховського стали Миколай Сеницький та неназвані послы Руського, Белзького, Волинського, Подільського, Брацлавського та Київського воєводств. Така єдність, неможлива до унії, показала, що ці землі, що до червня цього року знаходилися у різних державах, об'єднала справа соляного мита. Послы не хотіли обговорювати жодних справ, а особливо про оборону, допоки не буде ліквідоване соляне мито з руських жуп²⁷.

В кінці дня делегація сенаторів і послів прийшла знову до короля, повторюючи аргументи послів руських воєводств. Для Сигізмунда II Августу це не було несподіванкою. Він відповів, що це

²³ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 228, 230; *Дневник*, 574, 576.

²⁴ *Дневник*, 577.

²⁵ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 230–231; *Дневник*, 578.

²⁶ *Дневник*, 579.

²⁷ “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii”, 231; *Дневник*, 580.

стара манера послів — не обговорювати справи оборони, поки не будуть виконані їхні прохання. І що так бувало й раніше, за панування його батька. Посли завжди прагнули отримати гроші перед тим, як погодитися на вирішення справ. Король ще зазначив, що раніше, за панування його батька, гроші йшли королю, і вже він виділяв їх на оборону. А зараз гроші на оборону йдуть не на потреби короля, а на потреби послів²⁸. У цих словах Сигізмунда II Августа видно виразні зміни фінансування оборони. Посли це, мабуть, теж добре розуміли, адже чимало з них було на сеймах від 1562 р., коли у Польському королівстві відбувалися помітні реформи.

Пошуки компромісу були складними. Посли Руського, Волинського, Подільського та Белзького воеводств 25 липня вкотре зазначили, що поки не скасують для них соляне мито, вони не будуть обговорювати оборону²⁹. Наступного дня справа мита знову дійшла до короля. Рафал Лещинський, Станіслав Шафранець, Доброгост Потворовський, Валентій Ожеховський і Павел Скотницький вкотре шукали компромісу. Відповідь короля не сподобалася послам³⁰. У своїй черговій промові перемишльський суддя 27 липня окреслив чи не всі проблемні аспекти проєктів конституцій. Мабуть, вже остаточну версію мав редагувати коронний підканцлер Красінський, на допомогу якому обрали Миколоя Сеницького, Доброгоста Потворовського та краківського гродського суддю Марціяна Пшиленцького³¹.

Результат роботи цієї групи послів та підканцлера було представлено вже 30 липня. Як видно зі щоденників, послы читали та редагували ці проєкти 1 серпня, і того ж дня було зроблено остаточну редакцію (*«wsakoz iednak zgodzywssisie, sli zgodnie na gore do krolia»*), з якою маршалок посольської ізби Чарнковський пішов до короля³². Справа із сеймовими конституціями затягнулася через литовських послів, голос яких нарешті «прорізався» на сторінках щоденників. Засідання сейму вже Речі Посполитої показали розбіжність поглядів на першочергові завдання. І тут литовські послы були у виразній меншості³³, як і 5 серпня, коли король попросив

²⁸ Ibidem, 231–232; Ibidem, 581.

²⁹ Ibidem, 232; Ibidem, 582.

³⁰ *Дневник*, 583.

³¹ Ibidem, 584–588.

³² Ibidem, 590.

³³ Детальніше про проблеми, що найбільше цікавили литовських послів див.: Henryk Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588* (Warszawa: Neriton, Instytut Historii Polskiej Akademiai

додати кілька положень про міжкоролів'я, про скарб, про присягу гетьмана та про забезпечення королівських нащадків³⁴. Цим рішенням Сигізмунд II Август, можливо, прагнув погасити гостроту суперечок щодо кварти та виділення коштів на оборону загалом, вважаючи, що їхня пріоритетність зможе розблокувати ухвалення конституцій. Втомлені тривалим сеймом, послі попросили короля, аби більше не читали конституцій, аби усі спірні питання було відкладено до наступного сейму³⁵. Певною мірою це суперечило позиції шляхти руських воєводств, з огляду на ті дискусії, що точилися у попередні дні. Практика відкладання вирішення справ була добре znana послам. Чого варта лише епопея відкладання упродовж довгих років справи унії між Короною та Великим князівством Литовським.

Король не був задоволений цим і, воліючи тиснути на послів, наполягав на внесенні до конституцій чотирьох питань, запропонованих ним послам раніше. Послі після дискусії погодилися і вже скоро повернулися з новою редакцією конституції³⁶. З текстів щоденників зрозуміло, що гострі суперечки щодо конституцій зникають вже до завершення самого сейму. Мабуть, таки аргументація і наполягання короля на власних питаннях, що були важливими для усієї держави, здолали опір руських послів. У підсумку усі питання стосовно мит було докладно прописано у відповідних двох конституціях (див. нижче).

Як видно з цього огляду, послам знадобився місяць, аби дійти згоди у питаннях, для них важливих. Щоденники сейму детально показують принципову позицію руських послів щодо скасування мита, але у певний момент це питання дивними чином вирішується. Король, який намагався злагодити ситуацію, скористався цим моментом, аби наполягти на включенні до конституцій важливих для себе питань. Втома та прагнення швидше завершити надто вже тривалий сейм, можливо, і зіграли тут вирішальне значення. З текстів щоденників не видно інших важливих питань поза квартию та участю короля у її фінансуванні з власних доходів. А самі дискусії показали цілковиту взаємозалежність короля від шляхти і шляхти від короля у вирішенні важливих для кожного питань.

Nauk, 2002), 40–52; Падалінські, *Прадстаўніцтва Вялікага Княства Літоўскага*, 112–113.

³⁴ *Дневник*, 610.

³⁵ *Ibidem*, 611.

³⁶ *Ibidem*, 612–613. У щоденнику, виданому Дзялинським, цей день розписаний більш докладно: “*Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii*”, 248–249.

Король наполягав на важливих справах функціонування монархії у майбутньому. Посли апелювали до більш регіональних справ, підсилюючи свою позицію посиланням на те, що їх не зрозуміють брати-шляхта на сеймиках, з яких вони приїхали на сейм. Така апеляція до сеймиків показує, що ця інституція, принаймні в Короні, мала свій голос, який прагнула зробити помітним. Сейм був якраз найбільш придатним для цього місцем. Результатом для сеймику — землі чи воєводства — були конституції, в яких вирішувалися справи, що були важливими, і для постанови яких делегувалися на сейм послы. Не буде перебільшенням зазначити, що якщо послы так довго обстоювали певні питання, то саме на них залежало сеймику. А раз це питання знаходило своє розв'язання у конституції, то можна вважати, що послы досягли бажаного результату.

КОНСТИТУЦІЇ ДЛЯ РУСЬКИХ ВОЄВОДСТВ КОРОНИ

Перед тим, як перейти до розгляду сеймових конституцій для руських воєводств Корони, варто зазначити, що в публікаціях законодавчого доробку унійного сейму 1569 р. найбільше уваги приділялося акту унії, інкорпораційним актам Підляшшя, Волині, Київського воєводства, двом князівствам Курляндії та Земгалії. Також дослідники зупинялися на «Порядку коронної ради», який змінював ієрархію воєводств Речі Посполитої після тієї трансформації, що настала на цьому сеймі. Насамперед йшлося про долучення до Корони Волинського, Київського та Брацлавського воєводства та піднесення у загальній ієрархії Києва, який отримав високе чотирнадцяте місце, випередивши Руське воєводство, що від 1434 р. було у складі Польського королівства³⁷.

Ця частина сеймового доробку має у виданні заголовок «*Konstytucje sejmu koronnego lubelskiego obojga narodu uniowanego, polskiego i litewskiego, roku 1569 [11 sierpnia]*». Для зручності роботи упорядники пронумерували конституції. Всього є 88 конституцій. Варто звернути увагу, що усі ці конституції були прийняті після укладання унії 1 липня 1569 р., упродовж того часу, коли діяв перший сейм Речі Посполитої. Дата, зазначена у публікації конституцій, знаходить свого підтвердження у щоденнику, виданому Дзялинським, де автор зазначив, що 11 серпня, після візиту до короля, послы зійшли на низ, «маючи вже печатки та власноручний підпис

³⁷ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1., 239.

короля на конституціях та універсали» («*mając już zapieczętowane i ręką Króla JMości podpisane konstitucye i uniwersab*»). Прочитавши ці примірники, послі знайшли відмінності у тексті і знову повернулися до короля, аби виправити їх. Король дозволив, аби це було полагоджено у канцелярії³⁸.

З усіх ухвалених на сеймі конституцій безпосередньо руських воєводств Корони стосувалися лише вісім. Тут варто зазначити, що конституції приймалися після інкорпорації Волинського, Київського та Брацлавського воєводств, тому ці регіони тут також враховано й детально розглянуто. Про них мова буде згодом. У загальній масі перші п'ять конституцій, від 1 до 5, були підтвердженням самого акту унії, інкорпорації земель до складу Польського королівства та організації роботи майбутніх сеймів³⁹. Їхній зміст відштовхується від актів, ухвалених до 1 липня 1569 р. і не має потреби зупинятися на них тут. Наступна частина сеймових конституцій, а це більше половини від загальної кількості, за нумерацією видавців від 6 до 51, присвячувалася справі завершенню езекуції маєтностей, проведенню люстрації та організації сплати податків⁴⁰. Вони, певною мірою, мали підвести ризику під важливою для Корони Польської реформи, яка мала на меті впорядкувати королівський домен, провівши ревізії надань королівщин, закріпивши певний *status quo* власності у першій люстрації та разом з цим визначити ту «квартиру», що мала виділятися з прибутків на утримання кварцяного війська. Адже надто бурхливі дискусії на сеймах від 1562 р. у Польському королівстві, опір езекуції маєтків шляхтою Руського та Подільського воєводств, проведена ревізії надань і тверда позиція короля Сигізмунда II Августа мали би показати шляхті, що ці рішення остаточні, і нова люстраційна акція, друга від її впровадження (а її провели у 1569–1570-х роках) закріпить існуючий стан справ⁴¹.

Певним переходом від загальнодержавних справ до тих, що стосувалися як руських воєводств Корони, так і приєднаних до Польського королівства під час цього сейму, була конституція 51,

³⁸ “*Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii*”, 256.

³⁹ *Ibidem*, 245–246. Тут і далі, усі номери конституцій, зазначені для зручності користування, походять з видання: *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 245–256.

⁴⁰ *Ibidem*, 246–250.

⁴¹ Про результати реформи див.: Krzysztof Chłapowski, *Realizacja reform egzekucji dóbr 1563–1665. Sprawa zastawów królewskich małopolskich* (Warszawa: PWN, 1984), 42–54. Загалом, питання езекуції маєтків у Руському, Подільському та Белзькому воєводствах має чималу джерельну базу, яка ще чекає ґрунтовного дослідження.

де йшлося про мита та, збори, серед яких і мостові збори на шляху до Волині, Підляшшя та Київської землі. Ревізорам наказували з'ясувати та подати до наступного сейму пропозиції про перегляд і підняття мит і зборів для ремонту замків, мостів та доріг⁴².

Натомість вже дві наступні конституції стосувалися солі, що видобувалася у руських соляних жупах. Так, у конституції 52 йшлося про ліквідацію нового мита та роз'яснювалося, як має відбуватися скарга проти незаконного збирання цього мита. Винний у збиранні цього мита мав би повернути 200 гривень тому, з кого це мито було взяте, а також ще 200 гривень — суду або уряду, де розглядалася ця справа. Конституція дозволяла це робити у будь-якому земському або ґродському суді Корони. Ці справи також не підлягали апеляції⁴³. Частково питання руської солі було присутнє в наступній конституції 53, де йшлося про не застосування мит до цієї солі у митній коморі в Бидгощі⁴⁴. Таким чином, руська сіль звільнялася від внутрішніх мит та могла конкурувати за цінами з тією, що завозилася з-за кордону. З огляду на те, що вона складала чималу частку ринку королівства⁴⁵, такі економічні ініціативи мали би сприяти її сталій присутності на ньому.

Ініціатива щодо вирішення цього питання з'явилася на сеймі 4 липня 1569 р. після довгих дискусій щодо унії. Посли Руського, Белзького і Волинського (?) воєводств пригадали своє прохання про ліквідацію мит для руської солі⁴⁶. У дискусії 6 липня перемишльський суддя Валентій Ожеховський у зверненні до короля наголосив на необхідності ліквідувати мита на руську сіль, аргументу-

⁴² *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 250.

⁴³ *Ibidem*, 250–251.

⁴⁴ *Ibidem*, 251.

⁴⁵ Загалом, огляд ринку руської солі в Короні у XVI ст. див.: Roman Rybarski, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu*, vol. 1: *Rozwój handlu i polityki handlowej* (Poznań: Towarzystwo Miłośników Miasta Poznania, 1928), 132–134; Віталій Михайловський, "Соляні шляхи до Луцька, Володимира та Кременця за історичними записами Коронної Метрики 1539 року," *Записки наукового товариства імені Шевченка*, vol. 254: *Праці Історично-філософської секції* (Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2012): 397–412; Andrzej Janeczek, "Kierunki handlu solą ruską w świetle spisu gościńców prąsolskich z pierwszej połowy XVI w.," in *Scientia nihil est quam veritatis imago. Studia ofiarowane Profesorowi Ryszardowi Szczygłowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, eds. Anna Sochacka and Paweł Jusiak, (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014), 311–319.

⁴⁶ *Дневник*, 503: «Po they conclusiei woiewodczstwa — Ruskie, Belskie, Wolin (Wolynskie?) prziponali [przypominali], abi pomogli wszisczi, abi to mito w zupach Ruskich bilo skazone albo zniesione bilo».

ючи власну позицію тим, що це мито збирали, порушуючи право: «*abi bilo mitho zniesione (z?) zup Ruskich, iako prawnu pospolitemu przeciwnie*». Він також покликався на загальне уявлення про роботу послів, котрі збираються на сейм для того, аби усе відбувалося згідно права: «*gdyzesmi są dla tego thu posłani, abi sie thu wsitko dzialo wedlie prawa pospolitego, a nicz przeciwko prawnu*». Свій виступ Ожеховський завершив певним тиском на короля, підсумовуючи, що «вже багато разів просили і тепер просимо, аби взяли від королівської милості відповідь, але таку, яка би узгоджувалася з правом, адже тоді ми би погано прислужилися нашим братам, якби це мито залишилося»: «*Przetoz jakosmi wasei krolewskiej moszczi wieliekroc unizenie prossili, tak y theraz prossimi, abismi wzięli od wasei krolewskiej moszczi odpowiedz, ale taką, która by się zgadzała s prawem pospolitem, bo zlie bismi posluzili braciei swei, by tho mito mialo stacz*». Тут можна побачити апеляцію до того, що, ймовірно, це питання було важливим для шляхти Руського воєводства і обговорювалося на сеймику у Вишні. Відповідь короля на таке звернення була лаконічною і персоналізованою: «*Krol iego moszcz sam, usti swemi dal odpowiedz*». «На це, пане суддя, дається така відповідь, яку просити — згідно права» («*na to, panie sedzia, da sie taka odpowiedz, iaką prosicie, — wiedlie prawa pospolitego*»)⁴⁷.

Бурхливі дискусії на сеймі щодо кварти, видавалося, відсунули на другий план решту справ, але вже 16 липня після промови радзейовського старости Рафала Лещинського послы Руського, Белзького та Волинського воєводств звернулися до перемишльського судді з нагадуванням, аби не забув про мита руські та про інші потреби й скарги, на що інші послы з «верхніх» воєводств погоджувалися⁴⁸. Загалом, як це видно зі щоденників (див. вище), це питання виявилось надто принциповим не тільки для Валентія Ожеховського чи навіть шляхти Руського, Белзького воєводств, воно об'єднало усі руські воєводства Корони, чого, мабуть, не очікували присутні на сеймі послы та сенатори. Лише вирішення цього питання та особиста згуртована позиція послів розблокували прийняття конституцій сейму загалом. Як це не виглядає парадоксально, але сіль та мито на неї стали першим практичним питанням, що показало солідарність усіх шести воєводств: Руського, Белзького, Подільського, Волинського, Київського та Брацлавського. Власне, лише дискусії

⁴⁷ Ibidem, 507.

⁴⁸ Ibidem, 559.

щодо цієї конституції можна прослідкувати за обома щоденниками люблінського сейму.

Наступна, коротка за змістом, конституція 54 була спрямована, як можна зрозуміти з тексту, проти трудової міграції мешканців Руського та Подільського воєводств до Валахії (тут, мабуть, розумілися і Молдавське і Волоське князівства). Головна причина такої заборони була пов'язана з тим, що місцеві мешканці продають їх, цих мігрантів, до Османської імперії. У цій конституції король апелював до старост руських і подільських земель і шляхти («*Starostowie Nasi i także ludzie szlacheccy ziem ruskich i podolskich*»). Кара за невиконання цього розпорядження складала 100 гривень. Видається, що насамперед під цими старостами розумівся генеральний подільський староста, що був головною дійовою особою у контактах з Молдавським князівством упродовж усього XVI ст. На час ухвалення цієї конституції ним був Мацей Влодек з Германова, що від 1542 року посідав цей важливий уряд⁴⁹. Іншими старостами, яких це стосувалося насамперед, були, імовірно, снятинський та барський намісники. На той час це Станіслав Бажи та Марцін Гербурт відповідно⁵⁰.

На перший погляд це виглядало як заборона перетину кордону та унеможливлення підданам Сигізмунда II Августа виїхати з Корони на роботу: «*na roboty do ziemie wołoskiej puszcząć nie mają*». Але як показує листування короля зі своїми намісниками та урядниками напередодні люблінського сейму, йшлося про набагато ширші проблеми, де головною метою було не провокування Османської імперії на конфлікт. Так, у листі від 27 квітня 1568 р., спрямованого до старост, руського воєводи та коронного і польного гетьманів, зазначалося: «*niektórzy ludzie tak w Koronie y państwach naszych, jako też y gdzie indziej zbierać się mieli a ciągnąć do Wołoch, czego żeśmy przodkom zwykli zawsze bronić, tedy i teraz przystoi nam czynić gdyż rozumiemy żeby to Koronie y państwowi naszemu niebezpieczeństwo niemałe uczynić mogło, a iżby to, ieśli kiedy, tedy teraz na początku państwa cesarza tureckiego obyść musi*»⁵¹. З цієї інформації

⁴⁹ Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy, eds. Eugeniusz Janas, Witold Kłaczewski, Janusz Kurtyka and Anna Sochacka (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1998), № 557, 131. Про Мацея Влодка див.: Віталій Михайловський, *Еластична спільнота. Подільська шляхта у другій половині XIV–70-х роках XVI ст.* (Київ: Темпора, 2012), 304–309.

⁵⁰ Krzysztof Chłapowski, *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795 (Materiały źródłowe)* (Warszawa–Bellerive-sur-Allier: Dig–La Rama, 2017), 236, 244.

⁵¹ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone: secolele al XVI-lea și al XVII-lea* (București: Editura Academiei Române,

можна зрозуміти, що король у жодному разі не підтримував будь-яке втручання у справи Молдавського князівства, апелюючи до попередніх заборон, а разом з тим переймався результатом посольства до нового султана Селіма II, котрий почав правити у вересні 1566 р. Подібні застороги видно з серії листів короля, які він написав 6 травня 1568 р. з Гродно до краківського воєводи Яна Фірлея, Павла Сецигньовського, подільського воєводи Миколая Мелецького та особливо до серадзького воєводи Ольбрахта Ласького⁵². Саме останньому король особливо наказував не розпочинати жодних авантур. Якраз Ласький від 1559 року був тим, чиї авантурні дії у Валаському та Молдавському князівствах викликали найбільше занепокоєння короля щодо збереження миру з Османською імперією. У своєму листі до нього король виразно зазначив: «*rozkazujemy u koniecznie po twoiey miłości mieć chcemy, abyś zbieraniu u ciągnieniu temu do Wołoch dał pokóy, a w tym u sam sibile y inne hamowab*». Невиконання цього розпорядження було б сприйняте королем як сильна образа: «*że to nas barzo obrazić musi*»⁵³. Ласький не послуухав короля, і здійснив цього року зухвалу експедицію, що завершилася перемогою татар під Очаковом. Це значно ускладнило ситуацію посольства Пйотра Зборовського в Стамбулі⁵⁴.

Отже, за простою забороною трудової міграції за межі Польського королівства стояла ще висока політика. І провокативні дії одного з сенаторів, серадзького воєводи Ольбрахта Ласького, ставили під удар усі спроби полагодити стосунки з Османської імперією та її васалами — Молдавським і Волоським князівствами.

Дві конституції сейму, що мають нумерацію видавців 58 та 71, стосувалися однієї проблеми для двох різних земель. Йшлося про впорядкування засідань земського суду у Холмській землі (№ 58) та у Київському воєводстві (№ 71). На перший погляд, що нового могла статися у Холмській землі, що принаймні від 1434 року кори-

2001), № 23, 48. Аналогічного змісту лист отримав і подільський воєвода Миколай Мелецький: Ibidem, № 24, 49–50.

⁵² Corfus, *Documente privitoare la istoria României*, № 25–28, 50–54.

⁵³ Ibidem, № 28, 54.

⁵⁴ Dariusz Milewski, “Mołdawia w orbicie wpływów polskich (1552–1572),” in *Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka*, ed. Marcin Kosienkowski (Lublin: Episteme, 2013), 51–52. Тут представлено стосунки Польського королівства з Молдавським князівством за панування Сигізмунда II Августа. Про посольство Пйотра Зборовського див.: Dariusz Kołodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th Century). An Annotated Edition of ‘Ahdnames and Other Documents* (Brill: Lienen–Boston–Köln, 2000), 120–123, 265–268.

стувалася коронним правом і де традиція засідань земського суду мала понад 130-літню історію. Отже, станом на кінець 1560-х років, як видно з тексту конституції, у Холмській землі було 6 судових сесій на рік («*W ziemi Chełmskiej roki ziemskie sześćkroć do roku bywają sądzone*»), що було обтяжливим для шляхти з огляду на частоту та погану погоду («*czasów trudnych i niepogodnych*»). Це відрізняло її від сусідніх провінцій, де такі засідання відбувалися чотири рази на рік. Тому король і сейм зменшували кількість сесій на дві, покликаючись на практику сусідніх воєводств («*Przeto ustawiamy, aby dwoje roki były odjęte, obyczajem innych przyległych wojewodztw*»)⁵⁵. У цьому рішенні бачимо прагнення уніфікувати кількість судових сесій в коронних воєводствах. Адже, особливо у Руському воєводстві, практика судових засідань була відмінною від, приміром, Краківського чи Сандомирського воєводств. Після 1454 р., коли було видано нешавський привілей для шляхти Польського королівства, у розділі XII «*De terminis particularibus*» зазначено «*Judicia particularia, seu termini particulares, tantummodo quatuor vicibus per annum in quolibet districtu, videlicet singulis quator temporibus observentur, principaliter in districtibus capitalibus...*»⁵⁶ Тобто маємо доволі чітке визначення — чотири рази на рік.

Ще Станіслав Кутшеба у своїй праці «*Geografia sądów ziemskich od XVI do XVIII wieku*» зазначав, що у львівській, перемишльській, галицькій та сяноцькій землях судові засідання після впровадження коронного права відбувалися щомісяця, і лише у 1523 р. у конституції Пйотрковського сейму було зменшено цю кількість до шести⁵⁷. У самій сеймовій конституції про це зазначалося, що в руських землях впроваджується шість сесій («*ut in terris Russiae sextiesco in anno termini terrestres celebraterntur*»). Також визначалися конкретні дати початку цих сесій: 6 січня, 24 лютого, 23 квітня, 24 червня, 24 вересня та 28 листопада⁵⁸.

Конституція люблінського сейму встановлювала новий порядок проведення судових засідань у Холмській землі. Це стосувалося як

⁵⁵ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 252.

⁵⁶ *Jus Polonicum, codicibus veteribus manuscriptis et editionibus quibusque collatis*, ed. Joannes Vincentius Bandtke (Varsaviae: Societatis Regiae Philomathicae Varsaveinsis, 1831), 277.

⁵⁷ Stanisław Kutrzeba, «*Geografia sądów ziemskich od XVI do XVIII wieku*,» in Stanisław Kutrzeba, *Studia do historii sądownictwa w Polsce. Serya I*. (Lwów: Drukarnia Ludowa, 1901), 96.

⁵⁸ *Volumina Constitutionem*, tom 1: 1493–1549, vol. 1: 1493–1526, eds. Stanisław Grodziski, Irena Dwornicka and Waclaw Uruszczak (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1996), 400.

засідань холмського, так і красноставського земських судів. Орієнтиром слугувала сесія у Холмі. Саме вона прив'язувалася до певних дат. Натомість красноставська сесія завжди мала відбуватися з інтервалом у два тижні після холмської. Перше засідання мало у Холмі призначатися ближче до свята Св. Агнеси (перед 21 січня). Друге засідання мало б відбутися в перший понеділок після свята Св. Якуба (після 1 травня). Третє — у понеділок в Октаву Божого Тіла, два тижні після Зелених свят (*«w poniedziałek w Oktawę Bożego Ciała [dwa tygodni po Zielonych Świątkach]»*). А четверте — в понеділок ближче до Різдва Пресвятої Богородиці (перед 8 вересня). Окремо також встановлювався термін віче для Холмської землі — понеділок перед святом Св. Симона та Юди (перед 28 жовтня)⁵⁹.

Якщо порівняти нові дати, що впроваджувалися у 1569 році для засідань земських судів у Холмській землі, з тими, які були до того, то видно, що ліквідовувалися лютнева та листопадова сесії (див. вище). Мабуть, з цим можна пов'язати апеляцію до важких і несприятливих через погоду періодів. Натомість січнева сесія пересувалася з 6 січня ближче до 21 січня, квітнева сесія з 23 квітня посувалася на тиждень уперед, червнева сесія з 24 червня прив'язувалася до Божого Тіла, що в свою чергу залежало від дати Великодня, а вже остання, вереснева, сесія з 24 вересня, навпаки, планувалася раніше, ближче до 8 вересня. Ці зміни, скоріш за все, мали би дозволити шляхті краще опікуватися сільськогосподарськими роботами у власних маєтках як навесні, так і під час збору врожаю — наприкінці літа та на початку осені. Можливо остання, вереснева сесія, припадала на період після жнив зернових, але перед збором овочевих культур.

Якщо у Холмській землі проведення сесій земського суду йшло до уніфікації з сусідніми воєводствами, і їхня кількість зменшилася, то у Київському воєводстві, що було приєднано до Польського королівства на цьому сеймі, справи виглядали цілком по-іншому. Утворене ще у 1471 році, Київське воєводство отримало земське судочинство лише напередодні унії. Внаслідок адміністративних реформ у Великому князівстві Литовському в 1564–1566 роках і прийнятті Другого Литовського статуту було утворено земський суд у Київському воєводстві⁶⁰.

⁵⁹ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 252.

⁶⁰ Про актові книги Київського воєводства див.: Наталія Яковенко, “До питання про реконструкцію складу київських судово-адміністративних архівів кінця XVI–першої половини XVII ст.,” in *Архіви України*, no. 5 (1990): 18–19, 21; Оксана Задорожна, “Актові книги як джерело до реконструкції зем-

З цієї конституції можна дізнатися, що земський суд Київського воеводства був «мандрівним». Сесії мали проводитися у трьох містах — центрах відповідних повітів — Києві, Житомирі та Овручі. Перша сесія призначалася у Києві на перший понеділок після свята Св. Юрія (23 квітня), друга натомість у Житомирі в перший понеділок нового року (після 1 січня) (*poniedziałek po Nowym Lecie*), а третя, в Овручі, — в понеділок перед святом Св. Варфоломія (24 серпня). Віче Київського воеводства призначалося на той самий час, що і у Холмській землі, — понеділок перед святом Св. Симона та Юди (перед 28 жовтня)⁶¹.

Навіть побіжного погляду вистачає, аби зауважити, що у Київському воеводстві був лише один земський суд, що проводив свої сесії у трьох різних містах, що вимагало від нього постійної зміни місця. Одразу видно відсутність ще однієї сесії у червні місяці. Власне, тому й хронологія цих засідань буде дещо відмінною, як і чомусь зазначений порядок, де другу сесію зазначено в Житомирі, одразу на початку нового року. Можливо, така кількість сесій була пов'язана з тим, що воеводство втратило цілий повіт на цьому сеймі? Йдеться про передачу Мозирського повіту до складу Мінського воеводства⁶². Подібна практика проведення виїзних сесій тривала аж до 1607 року, коли усі засідання вже мали проводитися у Києві⁶³.

Приклади двох руських територій — Холмської землі та Київського воеводства, що після 1569 р. опинилися у межах Польського королівська, але з кожне з них мало своє право, показують виразно, що шлях до уніфікації був далеким. Якщо Холмська земля набли-

леводолінь в Київського воеводстві,” in *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*, vol. 19 (1) (Київ: Інститут української археографії НАН України, 2009): 36–39.

⁶¹ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 253. Цікавинкою київських земських років є згадка про те, що вони тривали два тижні: «зуполных двух недель водле права на суде не выседали, одно один тиждень отсудивши ... проч з места поехали». Цит. за: Яковенко, “До питання”: 18, footnote 7. Авторка посилається на першу справу Житомирського ґродського суду, де вміщено скаргу на дії Київського земського суду у 1586 р.

⁶² Дати відповідь на це питання практично неможливо, з огляду на відсутність актив книг Мозирського повіту до 1569 року так і після того, як повіт змінив воеводську приналежність. Сам фонд «Мозырский земский суд» (ф. 17771, оп. 1), що зберігається у Національному історичному архіві Білорусі у Мінську, налічує всього 51 справу і де практично усі книги походять з XVIII ст. Див. опис фонду: https://cdiak.archives.gov.ua/baza_rech_pol/Data/BY_NARB_1771.xml

⁶³ *Volumina Constitutionem*, tom. 2: 1550–1609, vol. 2: 1587–1609, ed. Stanisław Grodziski (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008), 358.

жувалася до практик сусідніх з ним коронних воєводств⁶⁴, то у Київському воєводстві було впроваджено або ж підтверджено конституцією виїзні сесії земського суду у повітових центрах — Житомирі та Овручі. Польське королівство у складі Речі Посполитої, на відміну від Великого князівства Литовського, залишалося державою, де поруч співіснували різні, а часом дуже відмінні, правові норми.

Дві короткі конституції, що мають у виданні номери 59 та 60, стосуються Брацлавського воєводства, що було разом з Волинським та Київським інкорпоровано до Корони. У першій з цих конституцій мова йде про те, що брацлавська шляхта та їхні піддані вільні продавати прісний мед (*«miody przasne»*) будь-кому, а не мають бути змушені продавати його євреям: *«a nie mają być przymuszani ku przedawaniu miodu Żydom»*⁶⁵. Що ж такого мало би статися, що таке дрібна на перший погляд проблема стало причиною для ухвалення окремої конституції? Мала кількість джерел для Брацлавського воєводства у цей час не дозволяє всебічно висвітлити це питання. Але ті, що дійшли до нашого часу і знані дослідникам, принаймні фіксують цю проблему вільного продажу меду. Так 13 січня 1567 р. Сигізмунд II Август у листі до луцького, брацлавського і вінницького старости князя Богуша Корецького, виданому у відповідь на письмову скаргу зем'ян обох повітів воєводства і переданому королем через послів на сеймі у Городні, забороняє вимагати «непомірне» мито з прісного меду, зібраного в пасіках зем'ян та їхніх підданих, там, куди вони його привозять для продажу. Король дозволяє їм цей мед продавати вільно і будь-кому⁶⁶.

Виходячи з тієї інформації, що зазначена у королівському листі з січня 1567 р., конституція з 1569 р. фактично пробує полагодити конфлікт між шляхтою і брацлавським і вінницьким старостою князем Богушем Корецьким з його прагненням контролювати торгівлю прісним медом у воєводстві, де мед використовувався

⁶⁴ Інші землі Руського воєводства, наприклад Галицька, отримала чотири сесії для земського суду лише у 1593 р.: *Volumina Constitutionem*, tom. 2, vol. 2, 205.

⁶⁵ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 252.

⁶⁶ *Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років*, eds. Микола Крикун and Олексій Піддубняк (Львів, 2008), № 13, 149–150: «и надъ то которые ме є ды пресные вни сами и людських с пасекъ своихъ до места Брацлавского и Веницького прывозять, итъ того, деи, меду мытники твои мыто непомеръное берутъ; а естъли бы хто з нихъ або который человекъ ихъ для службы нашею коня зъ заграничя купилъ а медом // платилъ, тогда, деи, врадники и мытники медъ а побережники кони в нихъ самыхъ и в юдеи ихъ забирають».

у розрахунках з коня для служби: «для службы наше коня зъ заграничъ купилъ а медом // платилъ»⁶⁷. Те, що торгівля медом була важливою для князя Корецького, видно з привілею на заставу Вінницького староства, яке він за 5000 кіп литовських грошей отримав від короля 20 червня 1568 р. Там чимало місця присвячено доходам з «и зо всеми корчмами, местскими с селскими, ест пивными, медовыми и горелчаными...», що мав отримувати вінницький староста⁶⁸. Король у цьому конфлікті став на бік шляхти.

Якщо спробувати подивитися на описи замків та їхніх доходів з відомих описів, що походять з 1552 року, то виділятиметься опис брацлавського замку, де про мед ревізори зазначили: «меду тежъ офитость великая, а предне доброго чистого белого, без бортей и без всякое працы великое, не только с пасекъ, але готового, съ вепетовъ выдираючи». Далі окремо зазначалися «Доходы старостины отъ меду», де з людей, що йшли у Звенигородщину або в інші місця, мали брати по 12 грошей старості⁶⁹. Така інформація частково проливає світло на місце меду в економіці Брацлавського воєводства у той час. Попри її лаконічність, виглядає, що кількість меду та людей, котрі займалися його збиранням, були чималими, а доходи, що могли проходити повз старосту, змушували його вдаватися до жорсткішого контролю. Це мабуть і стало причиною скарг до короля і згодом знайшло своє врегулювання у тексті конституції.

Натомість згадка про євреїв у конституції, яку можна було би сприйняти за їхнє домінування у скуповуванні меду, не підтверджується у королівському листі. Там євреї разом з іншими страждають від свавілля урядників, митників і слуг старости⁷⁰. Загалом кількість євреїв, які проживали тоді на території воєводства, не була великою. Присяга, яку у червні 1569 р. слала шляхта Бра-

⁶⁷ Ibidem, № 13, 149.

⁶⁸ Ibidem, № 20, 163. За описом вінницького замку з 1552 року, коли старо-стою вже був князь Богусь Корецький, у місті нараховувалося 42 корчми. Ця кількість була нестабільною: «сего году корчемъ у месте всихъ было 42, а иногда бываетъ больше, або меньше». Від кожної з них князь отримував в рік одну копу грошей: «Капъцизна старосте отъ каждое корчмы, где медъ, або пиво, або обоє: и медъ и пиво шинкують, однако отъ каждое копа грошей», тому був зацікавлений у збільшенні їхньої кількості. З пасік староста отримував від зем'ян «на куницахъ старосте, по колку грошей за куницы хто умовить»: *Архив Юго-Западной России*, part 7, vol. 1: *Акты о заселении Юго-Западной России*, ed. Михаил Владимировский-Буданов (Київ, 1886), 604.

⁶⁹ *Архив Юго-Западной России*, part 7, vol. 2: *Акты о заселении Юго-Западной России*, ed. Михаил Владимировский-Буданов (Київ, 1890), 21–22.

⁷⁰ Ibidem, № 13, 150.

цлавського воєводства, а також міщани міст Брацлава та Вінниці, містить окремий розділ «*Zidowye s powiatu Winniczkiego, czy, ktorzi mieszkali Vinniczzi*», що нараховує лише 15 осіб⁷¹.

Інша, ще коротша конституція, впроваджувала уряд земського хорунжого та надавала воєводству власну хоругву⁷². З наявних джерел виглядає, що вперше з цим урядом був посвідчений Богущ Дешковський (Дешкович) аж 15 квітня 1574 р., коли отримав від короля Генріха привілей на цей уряд⁷³. Подальша кар'єра Богуща склалася добре. Він був активним учасником локальних і загальнодержавних зібрань упродовж наступної декади. На коронаційному сеймі Стефана Баторія у 1576 р. його обрали поборцем Брацлавського воєводства⁷⁴, а вже 1578 р. він був обраний послом на сейм⁷⁵.

Остання конституція, що має у виданні порядковий номер 77, стосується доступності або, краще, можливості сплаву по р. Вепр (пол. *Wieprz*). Йшлося про розчищення та впорядкування русла від Красноставу аж до впадання річку у Віслу (нижче с. Демблін). Обов'язок цей покладався на державців і старост. У тексті конституції зазначені наступні староства: красноставське, холмське, любомильське, ратненське, грубешівське, белзьке та тишовицьке. Якщо подивитися на персоналії цього переліку, то мова йде про Миколая Ласького (Красностав)⁷⁶, Олександра Лаща (Холм)⁷⁷, можливо, Яна Дембінського (Любомль)⁷⁸, Станіслава Мишковсько-

⁷¹ Ibidem, № 19, 161.

⁷² *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 252.

⁷³ *Документи Брацлавського воєводства*, № 36, 191. Про Дешковського та його рід див.: Henryk Litwin, "Rody pańskie Braclawszczyzny 1569–1648. Status społeczny i majątkowy," in *Крізь століття. Студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя*, ed. Олексій Вінниченко (Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2012), 312–313.

⁷⁴ *Volumina Constitutionem*, tom 2, vol. 1, 376.

⁷⁵ *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, 262.

⁷⁶ *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, eds. Henryk Gmiterek and Ryszard Szczygieł (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1993), № 1580, 209.

⁷⁷ Ibidem, № 1429, 191. Лащ саме отримав номінацію на це староство 11 серпня 1569 р.

⁷⁸ Chłapowski, *Starostowie niegrodowi*, 220. У переліку любомильських старост за цей період зазначений 1567 р. Ян Дембінський, а від 14 квітня 1574 р. він же із зазначенням, що староство надається йому пожиттєво. Ян був сином коронного канцлера Валентія Дембінського, який у 1566 р. також тримав це староство. Можливо, що канцер і надалі продовжував тримати це староство разом із сином, який потім тримав його разом з дружиною Анною Якубовською. Ibidem.

го (Ратне)⁷⁹, можливо, Анджея Дембовського або ж Анджея Тенчинського (Грубешів)⁸⁰, Станіслава Замойського (Белз)⁸¹, Станіслава Собека (Тишівці)⁸². Ці старости мали би надавати підданих на роботи з очищення та впорядкування річки.

Порівнюючи перелік старостів з течією річки Вепр, одразу видно, що не через усі зазначені староства вона протікала. Сама річка бере початок східніше сучасного м. Томашова Любельського, і тече спочатку на північний захід через Красноброд і Звезжинець, де повертає на північ і де на її берегах знаходяться Щебрешин і Красностав. Далі річка повертає на північний захід і тече аж до міста Ленчни, за яким, продовжуючи свій плін, в районі міста Коцька різко повертає на захід і біля тоді ще села Демблін впадає у Віслу. Як видно з цього огляду течії річки, вона протікала не через усі зазначені у конституції староства. Принаймні через такі староства, як Ратненське, Любомильське, Грубешівське та Белзьке, ця річка не протікала. Натомість на цей перелік варто подивитися як на такий, що формує певний регіон, об'єднаний політичними та економічними зв'язками, де Вепр був альтернативною транспортною артерією по відношенню до Бугу, яким перевозилося чимало експортної продукції.

Белзька земля, а від 1462 р. воеводство, разом з Холмською землею від XV ст. творили спільний політичний простір для місцевої шляхти. Це добре видно на прикладі урядницьких кар'єр у XVI ст. Принаймні Олександр Лаш, Анджей Дембовський, Анджей Тенчинський та Станіслав Замойський були віддавна укорінені у цей регіон, про що свідчать їхні уряди та урядницькі кар'єри⁸³. Іншим

⁷⁹ Ibidem, 227. На сеймі 9 серпня 1569 р. король зберіг пожиттєве володіння цим староством і за Ядвігою Тенчинською, дружиною Станіслава Мишковського.

⁸⁰ Ibidem, 209. Тут також відсутнє чітке уявлення про те, хто був старостою у Грубешові, адже ним мабуть був белзький воевода Анджей Дембовський (посилання на Коронну Метрику) або ж белзький каштелян Анджей Тенчинський (посилання на працю Януша Куртики про латифундії Тенчинських).

⁸¹ *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, № 322, 63. Ще від 30 жовтня 1568 р. було відомо, що наступним старостою стане Ян Замойський, який отримав королівський консенс (згоду) на це староство по смерті батька. Станіслав помер перед 8 квітня 1572 р. Ibidem.

⁸² Chłapowski, *Starostowie niegrodowi*, 266. Собек помер перед 3 вересня 1569 р., і вже від 5 вересня старостою був Мельхіор Стшала, який отримав це староство у пожиттєве володіння. Ibidem.

⁸³ Олександр Лаш у 1544–1570 роках був белзьким підкоморієм: *Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej*, № 180, 47. Анджей Дембовський посідав уряди любачівського (1557–1558), белзького (1558–1563) каштелянів та

фактором, що поєднував цих осіб, були родинні зв'язки. Тут варто виділити Анджея Тенчинського, старша сестра якого Ядвіґа була дружиною краківського воєводи Станіслава Мишковського, що у той час тримав ратненське староство. Натомість сам Анджей Тенчинський був одружений із Софією Дембовською⁸⁴, донькою Анджея Дембовського та Аґнешки Лащ⁸⁵. Принаймні цих прикладів достатньо, аби побачити спорідненість і спільність інтересів. Але видається, що головним ініціатором розчищення та впорядкування р. Вепр міг бути канцлер Валентій Дембінський, що разом з сином тримав Любомильське староство. Якщо подивитися на карту маєтків, які були у володінні канцлера, то на руських землях вони були сконцентровані у Холмській землі довкола Любомля⁸⁶. Можливо, що Дембінський у такий спосіб прагнув збільшити кількість продукції на експорт до Гданська, адже на самому сеймі канцлера звинуватили у надмірній прихильності місту, натякаючи відкрито на підкуп⁸⁷.

Як видно з подальших сеймикових актів Белзького воєводства, сплав Вепром був надзвичайно важливим. Так, вже у 1584 р., на передсеймовому сеймику у Белзі в інструкції послам було зазначено: «*Nawigacyja bugowa i wieprzowa żeby wolna była, tak iżby statki na dół, jako na górę wolne schodzenie i wychodzenie miały*»⁸⁸. З цієї цитати виразно видно, що Буг та Вепр (*nawigacyja bugowa i wieprzowa*) становили один транспортно-економічний вузол і на-

белзького воєводи (1563–1573): Ibidem, 225. Анджей Тенчинський на унійному сеймі 20 січня 1569 р. отримав уряд белзького каштеляна: Ibidem, № 57, 33. Натомість представники його родині посідали чимало урядів на цих територіях у першій половині XVI ст. Для прикладу див. уряди Анджея Тенчинського (пом. 1536 р.): *Urzednicy wojewodztwa belskiego i ziemi chełmskiej*, 270. Станіслав Замойський був холмським (1544–1562) та белзьким (1562–1564), а також холмським каштеляном (1569–1572): Ibidem, 278.

⁸⁴ Włodzimierz Dworzaczek, *Genealogia. Tablice* (Warszawa: PWN, 1959), tab. 94.

⁸⁵ Adam Boniecki, *Herbarz polski*, vol. 4: *Czetwertyńscy–Dowiakowscy* (Warszawa, 1901), 237; vol. 15, 212. Аґнешка була рідною сестрою холмського староости Олександра Лаща.

⁸⁶ Andrzej Tomczak, “Walenty Dembiński kanclerz egzekucji (ok. 1504–1584),” in *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 67, no. 2 (1963), maps.

⁸⁷ Ibidem, 88.

⁸⁸ *Akta sejmikowe wojewodztwa belskiego. Lata 1572–1655*, eds. Michał Zwierzykowski and Robert Kołodziej (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2020), 83. Щиро дякую докторові Олексієві Вінниченкові з Львівського Національного університету імені Івана Франка, за вказівку на сеймикові акти у яких згадується річка Вепр у контексті економічного життя регіону.

лежне його функціонування слугувало джерелом доходів шляхти не тільки Белзького воеводства. Наступного разу, вже у 1596 р., гострота питання про навігацію на Вепрі була настільки високою, що у інструкції на сейм зазначалося про розгляд суперечок у Коронному Трибуналі⁸⁹. Що знову підтверджує важливість цього шляху сполучення для економіки регіону.

* * *

Сейм 1569 р. у Любліні дав початок Речі Посполитій, яка проіснувала аж до 1795 р. Практично усі дослідження, на той чи той лад, в залежності від історіографічної приналежності, головну увагу приділи складному шляху до унії. В тіні цієї справи залишилися питання життєдіяльності країни, а також те, з чим приїхали послы від своїх сеймиків на сейм. Адже питання унії, хоч і домінувало левову частку засідань, було закрите 1 липня 1569 р. Увесь час до завершення сейму послы намагалися вирішити цілу низку важливих питань, де питання кварти, сплати королем своєї частки на оборону, завершення езекуції маєтків з новою силою розбурхали дискусії в посольській ізбі. Шлях до прийняття конституцій виявився не таким вже й легким. Попри втому від триваючого вже восьмий місяць сейму, послы із завзяттям, як це видно на сторінках щоденників, просували інтереси своїх сеймиків. У цьому питанні чи не найактивнішими були два послы від Руського воеводства — холмський підкоморій Миколай Сеницький і перемишльський земський суддя Валентій Ожеховський. Вони брали участь чи не в усіх дискусіях та невеликих комісіях, у яких діяли кілька впливових та досвідчених послів, збирали усі думки та пропонували тексти ухвал для подальшого обговорення та затвердження.

Серед усіх конституцій, що стосувалися руських воеводств Корони, найбільш складно проходили дві конституції щодо ліквідації мита на руську сіль. Саме вона була у фокусі авторів щоденників сейму після 1 липня. Парадоксальним чином це питання об'єднало шість воеводств — Руське, Подільське, Белзьке, Волинське, Київське та Брацлавське. І якщо перші три зазвичай діяли спільно на сеймах, то долученням до них новоприєднаних до Корони воеводств є цікавим свідченням про спільні інтереси між руськими провінціями, до сейму розділеними державним кордоном. Виглядає, що економічні зв'язки, які існували між цими воеводствами до 1569 р.,

⁸⁹ Ibidem, 134.

були одним із факторів пошуку спільного. До повного розуміння цього знадобилося ще дуже багато часу, але тоді, у Любліні, пошук спільного було розпочато.

Загалом проблеми, яким присвячено вісім конституцій для руських воєводств, стосуються мита на сіль, заборони виїзду до Волощини на роботу, за чим стояло небажання провокувати Османську імперію на конфлікт, встановлення термінів засідань земського суду у Холмській землі Руського воєводства та врегулювання термінів засідань такого ж суду у Київського воєводстві. Ще дві конституції стосувалися справ найбільш віддаленого з руських воєводств — Брацлавського. Одна з них впроваджувала уряд земського хорунжого та надавала воєводству власну хоругву, а інша намагалася вирішити конфлікт шляхти з Брацлавським і Вінницьким старостою князем Богушем Корецьким та його спробою монополізувати торгівлю медом. Остання з конституцій стосувалася впорядкування та забезпечення сплаву на р. Вепр, що свідчить про існування ще одного транспортного коридору для експорту продукції, адже існуючий на р. Буг, імовірно був неспроможний задовольнити існуючи обсяги.

REFERENCES

- Akta sejmikowe województwa bełskiego. Lata 1572–1655.* Edited by Michał Zwierzykowski and Robert Kołodziej. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2020.
- Arkhiv Yuho-Zapadnoy Rossii.* Part 7. Vol. 1: *Akty o zaselenii Yuho-Zapadnoy Rossii.* Edited by Mikhail Vladimirskiy-Budanov. Kiev, 1886.
- Arkhiv Yuho-Zapadnoy Rossii.* Part 7. Vol. 2: *Akty o zaselenii Yuho-Zapadnoy Rossii.* Edited Mikhail Vladimirskiy-Budanov. Kiev, 1890.
- Boniecki, Adam. *Herbarz polski.* Vol. 4: *Czetwertyńscy–Dowiakowscy.* Warszawa, 1901.
- Boniecki, Adam and Reiski Artur. *Herbarz polski.* Vol. 15: *Liwscy–Łopuscy.* Warszawa, 1912.
- Chłapowski, Krzysztof. *Realizacja reform egzekucji dóbr 1563–1665. Sprawa zastawów królewskich małopolskich.* Warszawa: PWN, 1984.
- Chłapowski, Krzysztof. *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795 (Materiały źródłowe).* Warszawa–Bellerive-sur-Allier: Dig–La Rama, 2017.
- Constitucie y Przywileie na Walnych Seymiech Koronnych od roku 1550 aż do roku 1569 uchwalone etc.* Kraków: Drukarnia Mikołaja Scharffenbergera, 1569.
- “Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii.” In *Źródłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego.* Vol. 3. Ed. Adam Tytus Działyński. Poznań, 1856.

- Dokumenty Bratslavskoho voyevodstva 1566–1606 rokiv*. Edited by Mykola Krykun, Oleksiy Piddubnyak. Lviv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka, 2008.
- Dnevnik lyublińskoho seyma 1569 goda. Soedinenie Velikoho knyazhestva Litovskoho s korolevstvom Pol'skim*. Edited by Mikhail Koyalovich. Sankt-Peterburh, 1869.
- Dworzaczek, Włodzimierz. *Genealogia. Tablicy*. Warszawa: PWN, 1959.
- Ferenc, Marek. “Posłowie koronni na sejmie unii lubelskiej (unie -litewskie w dyskusji sejmowej).” *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne* 141, no. 2 (2014): 367–383.
- Gałuszka, Justyna. “Sędzia ziemski przemyski Walenty Orzechowski — zapomniany bohater sejmu lubelskiego 1569 roku.” *Rocznik Przemyski* 57, no. 2 (2021): 35–44.
- Grzybowski, Stanisław. “Mikołaj Sienicki Demostenes sejmów polskich.” In *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 2 (1957): 91–132.
- Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone: secolele al XVI-lea și al XVII-lea*. București: Editura Academiei Române, 2001.
- Janeček, Andrzej. “Kierunki handlu solą ruską w świetle spisu gościńców prasolskich z pierwszej połowy XVI w.” In *Scientia nihil est quam veritatis imago. Studia ofiarowane Profesorowi Ryszardowi Szczygłowi w siedemdziesięciolecie urodzin*. Eds. Anna Sochacka and Paweł Jusiak. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, 2014: 311–337.
- Jus Polonicum, codicibus veteribus manuscriptis et editionibus quibusque collatis*. Ed. Joannes Vincentius Bandtke. Varsaviae: Societatis Regiae Philomathicae Varsaveinsis, 1831.
- Kołodziejczyk, Dariusz. *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th Century). An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*. Brill: Lieden–Boston–Köln, 2000.
- Kutrzeba, Stanisław. “Geografia sądów ziemskich od XVI do XVIII wieku.” In Kutrzeba, Stanisław. *Studia do historii sądownictwa w Polsce. Serya I*. Lwów: Drukarnia Ludowa, 1901: 80–105.
- Litwin, Henryk. *Zjednoczenie narodów cnych: polskiego, litewskiego, ruskiego. Wołyn i Kijowszczyzna w Unii Lubelskiej*. Warszawa: PIW, 2019.
- Lulewicz, Henryk. *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*. Warszawa: Neriton, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, 2002.
- Michałowski, Witalij. “Posłowie ruskich województw Korony na sejmie lubelskim w styczniu–lutym 1569 roku.” *Rocznik Lituanistyczny* 6 (2020): 95–119.
- Milewski, Dariusz. “Mołdawia w orbicie wpływów polskich (1552–1572).” In *Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka*. Edited by Marcin Kosienkowski. Lublin: Episteme, 2013: 43–56.

- Mykhaylovskiy, Vitaliy. "Senatory Ruskoho, Podilskoho ta Belzkoho voievodstv na Lublinskomu seymi 1569 r." *Ukrayinskyi istorychnyy zhurnal*, no. 2 (2019): 46–66.
- Mykhaylovskiy, Vitaliy. "Solyani shlyakhy do Luts'ka, Volodymyra ta Krementsya za istorychnymy zapysamy Koronnoyi Metryky 1539 roku." In *Zapysky naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*. Vol. 254: *Pratsi Istorychno-filosofovskoyi sektsiyi* L'viv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka, 2012: 397–412.
- Mykhaylovskiy, Vitaliy. *Elastychna spilnota. Podilska shlyakhta u druhiy polovyni XIV–70 kh rokakh XVI stolittia*. Kyiv: Tempora, 2012.
- Padalinski, Uladzimir. *Pradstavnitstva Vyalikaho Knyastva Litouskaha na Lyublinskim soyme 1569 hoda*. Minsk: Vydavets A.M. Yanushkevich, 2017.
- Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*. Eds. Waław Uruszczak, Irena Kaniewska, Marek Ferenc and Janus Byliński. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013.
- Prawa, konstytucje y przywileje Królestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowyncyi należących, na walnych Seymiech Koronnych, Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347 aż do ostatniego Seymy uchwalone*. Warszawa: Drukarnia J. K. M. y Rzeczypospolitey w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum, 1733. Vol. 2.
- Rybarski, Roman. *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu*. Vol. 1: *Rozwój handlu i polityki handlowej*. Poznań: Towarzystwo Miłośników Miasta Poznania, 1928.
- Sucheni-Grabowska, Anna. "Sienicki Mikołaj h. Bończa (ok. 1520–1581)," in *Polski Słownik Biograficzny*. Vol. 37. Warszawa–Kraków: Instytut Historii PAN, 1996–1997: 155–162.
- Tomczak, Andrzej. "Walenty Dembiński kanclerz egzekucji (ok. 1504–1584)." In *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 67. No. 2 (1963).
- Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*. Edited by Eugeniusz Janas, Witold Kłaczewski, Janusz Kurtyka, Anna Sochacka. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1998.
- Urzędnicy województwa belzkiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*. Edited by Henryk Gmiterek, Ryszard Szczygieł. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992.
- Volumina Constitutionem*, tom 1: 1493–1549, vol. 1: 1493–1526. Edited by Stanisław Grodziski, Irena Dwornicka and Waław Uruszczak. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1996.
- Volumina Constitutionem*. Tom 2: 1550–1609. Vol. 1: 1550–1585. Edited by Stanisław Grodziski, Irena Dwornicka, Waław Uruszczak. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005.
- Volumina Constitutionem*. Tom. 2: 1550–1609. Vol. 2: 1587–1609. Edited by Stanisław Grodziski Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008.
- Volumina Legum. Przedruk zbioru praw, staraniem XX. Pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydane*. Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. Vol. 2.

Yakovenko, Nataliya. "Do pytannya pro rekonstruktsiyu skladu kyyivs'kykh sudovo administratyvnykh arkhiviv kintsya XVI–pershoi polovyny XVII st." In *Arkhivy Ukrainy*, no. 5 (1990): 18–23.

Zadorozhna, Oksana "Aktovi knyhy yak dzherelo do rekonstruktsiyi zemle-volodin' v Kyyivs'koho voyevodstvi." In *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats' molodykh vchenykh ta aspirantiv*. Vol. 19 (1). Kyiv: Instytut ukrayins'koyi arkheohrafiyi NAN Ukrainy, 2009: 36–47.

Vitaliy Mykhaylovskiy

IN THE SHADOW OF THE UNION: WHAT RUTHENIAN VOIVODESHIPS OF THE POLISH CROWN RECEIVED AT THE LUBLIN SEJM OF 1569

The Lublin Sejm of 1569 was the first Sejm for the Ruthenian voivodeships, when after the formation of the Polish-Lithuanian Commonwealth six voivodeships sat together. After July 1, the first Sejm of the Commonwealth adopted several constitutions, eight of which related to the Ruthenian voivodeships. These constitutions regulated the elimination of the tax on the Ruthenian salt; scheduling of the court sessions in the Chelm Land of the Ruthenian and the Kyiv Voivodeships. They introduced the Banner Office and regulated honey harvesting cases in the Bratslav Voivodeship, as well as passed the decision to landscape the banks of the Vepr River (pol. *Wieprz*). The last of the constitution concerned the regulation and provision of the alloy on the Vepr River, which confirms availability of one more transport corridor for the export of goods, because the existing one on the Bug River was probably unable to handle the scope of supply. Two persons from the Ruthenian voivodeship — Walenty Orzechowski and Mikołaj Sienicki — worked in special committees.

Among all the constitutions related to the Ruthenian provinces of the Polish Crown, the two regarding the elimination of the salt tax on Ruthenian lands were the most difficult to pass. The authors of the two diaries of the Sejm after July 1 paid the most attention to that issue. Paradoxically, the problem united six voivodships — the Ruthenian, Podolian, Belz, Volhynian, Kyiv, and the Bratslav. While the first three usually acted together in the Sejms, the joining of the newly incorporated voivodeships as allies is an interesting testimony of the common interests shared among the Ruthenian provinces, which before the Sejm had been divided by the state border. It seems that the economic ties that had linked these voivodeships until 1569 served as a connector enabling them to continue searching for a common ground.

Keywords: Sejm, union of Lublin, Ruthenian voivodeships, constitutions

Віталій Михайловський — доктор історичних наук, професор кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка. Досліджує історію руських земель Польського королівства та Речі Посполитої у XIV–XVIII ст.

e-mail: v.mykhailovskiy@kubg.edu.ua